

Masarykova univerzita v Brně
Pedagogická fakulta

Struktura pedagogických **disciplín**

(seminární práce ze semináře k úvodu do pedagogiky a
základům pedagogického myšlení)

Vypracovala:

Romana Gottvaldová

UČO : 136426

romana.gottvaldova@mail.muni.cz

1. semestr, podzim 2004

15. listopadu 2004

Práci zadala:

Mgr. Mgr. Kateřina Vlčková

OBSAH

Úvod.....	3
1. Pedagogika	4
1.1 Termín pedagogika.....	4
1.2 Předmět pedagogiky.....	4
1.3 Struktura pedagogiky.....	4
2. Pedagogické disciplíny	5
2.1 Vztah pedagogiky k jiným disciplínám.....	5
2.2 Pedagogické disciplíny.....	6
Závěr	9
Použitá literatura	10

Úvod

S výchovou se setkáváme na každém kroku. Uskutečňuje se ve školách i v mimoškolních zařízeních, má své místo na pracovišti, ve společenských organizacích i v rodině. Znalosti pedagogiky jsou důležité zvláště pro ty, kteří se výchovou zabývají v rámci své profese. Pro učitele a vychovatele, kteří pracují ve školách, různých výchovných zařízeních a institucích. Pro ně je pedagogika nezbytnou součástí odborné přípravy a kvalifikace.

V práci jsem se zaměřila na vysvětlení pojmu pedagogiky jako takové a pedagogické disciplíny.

1. Pedagogika

1.1 Termín pedagogika

Termín pedagogika je řeckého původu, znamená v překladu vedení dětí (*pais* = dítě, *agóge* = vésti). Původně byli pojmem *paidagogos* ve starém Řecku označováni lidé, kteří doprovázeli děti do školy. Později nabyl tento termín nového významu, byli jím označováni ti, kteří se zabývali výchovou dětí a pro tuto činnost měli speciální přípravu

1.2 Předmět pedagogiky

Pedagogika jako každý vědní obor má svůj předmět zkoumání. Tímto předmětem je výchova. Přitom se pedagogika zabývá nejen výchovou mládeže, ale i výchovou dospělých. Proto pedagogiku definujeme jako vědu o výchově člověka.

Výchova je jedním z nejobtížnějších druhů lidské činnosti. Především na ní záleží, zda se budou rozvíjet kladné stránky osobnosti člověka, jeho vlohy, schopnosti a nadání, nebo zda se budou rozvíjet rysy nežádoucí a záporné.

1.3 Struktura pedagogiky

Strukturu pedagogiky vytvářejí dvě složky: *teorie a výzkum*. Teoretická složka pedagogiky představuje systém poznatků, které prezentují popis a vysvětlení procesů a jevů edukační reality. Výzkumná složka poskytuje data a zdůvodnění pro tento popis. Obě složky by měly být vzájemně propojeny.

2. Pedagogické disciplíny

2.1 Vztah pedagogiky k jiným vědám

Pedagogika úzce spolupracuje i s jinými vědami, čerpá pro svá další poznání. Pedagogika je vědou:

- a) společenskou, studující nejtypičtější společenské jevy, tvořící systém výchovy a vzdělání
- b) o člověku, jeho fyzické a psychické stránce a vychovatelnosti či vzdělání z těchto hledisek
- c) o mechanismu výchovy, nástrojích procesu výchovy a vzdělání a o jeho efektivitě
- d) o procesu vzdělávání vzhledem k specifikům jednotlivých vědních oborů, jež se stávají v procesu vyučování obsahem vyučovacích předmětů

Není vědy, která by po stránce pedagogické teorie nebo pedagogické praxe, neměla s pedagogikou alespoň něco společného, ať už jde o vědy přírodní, společenské, technické, či vědy o umění.

Schéma vztahu pedagogiky k jiným vědám

2.2 Pedagogické disciplíny

Počet dílčích pedagogických disciplín je značný, podobně jako je tomu u jiných vědních oborů. Všechny pedagogické disciplíny nejsou však stejně rozpracovány. Množství závažných výchovných otázek, mají-li být konkrétně analyzovány a objasněny, vyžaduje, abychom je studovali relativně samostatně, přitom však je třeba výchovu chápat jako *komplexní proces*, který ovlivňuje osobnost člověka, a to počínaje výchovou v nejtělejší věku, až po výchovu dospělých.

Kritérií, která se uplatnila při vnitřním rozdělení pedagogiky na dílčí pedagogické disciplíny, lze vyjmenovat hned několik : jsou to např. zúžený předmět zkoumání (obecná pedagogika, didaktika, teorie výchovy...), věková kategorie objektu výchovy (předškolní pedagogika, pedagogika středoškolská, vysokoškolská,...), účel výchovného úsilí (inženýrská, podniková, vojenská pedagogika...), metody vědeckého bádání (dějiny pedagogiky, filozofie, sociologie výchovy...) a další.

Nejčastěji bývá uplatněno hledisko užšího vymezení předmětu pedagogického zkoumání, neboť dílčí pedagogické disciplíny vytvořené touto cestou mají nespécifičtější charakter, jsou nejnázne rozlišitelné a svým obsahem se nejméně překrývají. Mezi **základní pedagogické disciplíny** patří:

- a) **Obecná pedagogika** – jejím smyslem je systematizace výchovných problémů a poznatků, formulování cílů výchovy, stanovení základních pedagogických kategorií a vytvoření systému zavedených pojmů. Obsah obecné pedagogika je tvořen dvěma problémovými okruhy. *Metodologická (vědoslovná) část* se zabývá problémy spjatými s pojetím pedagogiky jako vědy, řeší předmět a metody pedagogiky, vztah pedagogiky k jiným vědním oborům, systém pedagogických věd i úlohu a poslání pedagogiky ve společnosti. *Všeobecná teorie výchovy* zkoumá v obecné rovině základní pedagogické kategorie. Analyzuje výchovné cíle, strukturu výchovy atd.
- b) **Didaktika (teorie vyučování)** – řeší problémy spojené s efektivitou vyučovacího procesu. Stanoví obsah a cíle vyučování, analyzuje vyučovací proces a definuje vyučovací zásady a principy, vyučovací metody a organizační formy. Zkoumá vliv materiálních a nemateriálních prostředků na vzdělávací efekt. Zvláštní druhem didaktiky jsou oborové aplikované obecné didaktické teorie, zvané speciální didaktiky jednotlivých předmětů, též teorie vyučování jednotlivých předmětů, nebo metodiky jednotlivých předmětů.
- c) **Teorie výchovy** – zkoumá zákonitosti utváření osobnosti člověka podle cílů výchovy. Jemnější členění teorie výchovy potom ústí do samostatných teorií rozumové, pracovní, mravní, tělesné a estetické výchovy. Zabývá se rovněž zkoumáním neúčinnějších výchovných metod, forem a prostředků.

- d) **Dějiny pedagogiky** - studují a hodnotí vývoj výchovy a pedagogického myšlení od počátku až po současnost. Jsou zdrojem pro všechny ostatní dílčí pedagogické disciplíny, jimž poskytují pro vlastní bádání pevná východiska a základní problémovou orientaci. Z hlediska přístupu k látce i k výběru problémů je možné rozlišit *všeobecné dějiny výchovy*, jejímž cílem je podat obraz světového vývoje pedagogického myšlení, dále *národní dějiny výchovy*, poskytující analýzu vývoje v určitém teritoriu a *dějiny školství*, které sledují pojetí a organizaci škol.
- e) **Teorie řízení výchovných institucí** - řeší problémy spojené s organizační stránkou výchovně vzdělávací soustav. Řeší strukturu nadřizenosti a podřizenosti pedagogických pracovníků.
- f) **Srovnávací pedagogika** - konfrontuje pedagogické myšlenky, koncepce a systémy ze dvou hledisek: z hlediska časového srovnání vývoje a z hlediska koncepční odlišnosti systémů existujících současně. Díky srovnávací pedagogice, jejíž hlavní metodou je metoda srovnávací, známe odlišnosti či podobnosti pedagogických idejí antických, středověkých, renesančních, či novověkých, nebo totožnosti či rozpory mezi školskými systémy v různých státech a regionech. Zaměřuje se na jevy. Které lze srovnávat, tj. například školské systémy, přípravu pedagogických pracovníků, učební plány, počty středoškoláků nebo vysokoškolsky vzdělaných v té či oné zemi apod.

Vedle základních rozčlenění pedagogiky podle předmětu zkoumání můžeme pedagogické disciplíny rozdělit ještě na *aplikované*

- *podle věku*
  - a) **Teorie výchovy v jeslích** - řeší problémy výchovy dětí do 3 let.
  - b) **Předškolní pedagogika** - zabývá se odlišnostmi výchovy dětí předškolního věku, resp. V předškolních výchovných institucích.
  - c) **Školní pedagogika** - jejím obsahem je vzdělávací práce škol základního stupně a teorie výchovy mládeže základních škol.
  - d) **Středoškolská pedagogika** - klade důraz na rozdíly mezi všeobecně vzdělávacími školami a profesionálně odborně orientovanými školami a učiteli.

- e) **Vysokoškolská pedagogika** - věnuje pozornost odlišným podmínkám výchovy a vzdělávání na vysokých školách a na vysokoškolských kolejích.
- f) **Gerontopedagogika** - se zabývá učením a vzděláváním lidí v postaktivním věku – seniorů (univerzita třetí věku, celoživotní vzdělávání).

- *podle skupin obyvatelstva*

- a) **Sociální pedagogika** - zkoumá výchovu jako společensko – historický jev, související se společenským významem výchovy i odlišnosti při výchově sociálních skupin.
- b) **Speciální pedagogika** - zabývá se odlišnostmi výchovy a vzdělání dětí (dospělých), zatížených tělesnými nebo duševními vadami. Vnitřně se speciální pedagogika diferencuje podle typu poruchy na pedagogiku s rozumovými nedostatky - *psychopedie (oligofrenopedagogika)*, pedagogiku vzdělávaných s poruchami řeči - *logopedie*, sluchu - *surdopedie*, zraku *oftalmopedie (tyflopédie)*, na pedagogiku pro tělesně postižené - *somatopedie*, obtížně vychovatelné - *etopedie* a dlouhodobě nemocné. Některé z těchto teorií se dále rozčlenily podle stupně poruchy, a tak dnes můžeme rozlišit rozdíly mezi výchovnými teoriemi pro vzdělání dětí s vadami zraku od nevidomých atd. Speciální pedagogika nabývá v současné pedagogice na významu jednak vlivem humanismu v přístupu společnosti k postiženým občanům, jednak vzhledem ke stoupajícímu množství lidí zatížených zmíněnými vadami a jejich kombinacemi.
- c) **Etnopedagogika** - zabývá se problémy výchovy a vzdělávání příslušníků etnických menšin

- *podle oblasti společenské činnosti:*

- a) **Pedagogika volného času** - jejímž smyslem je zkoumání problémů výchovy souvisejících s výchovou volného času člověka ve prospěch jeho všestranného vědeckého, technického, osobního či tělesného rozvoje.
- b) **Podniková pedagogika** - zkoumá problémy optima vztahů na pracovištích, pracovní motivace, individuální přístup atd.

Mezi další patří pedagogika vojenská, pedagogika dramatická, pedagogika hudby, pedagogika sportu aj.

Široký okruh pedagogických disciplín tvoří **metodiky** (teorie vyučování konkrétních předmětů, oborové didaktiky), jejichž úkolem je zkoumat cíle, obsah, metody, formy a prostředky vyučování jednotlivých předmětů.

Závěr

Počet pedagogických disciplín je značný a v mnohém připomíná systém věd lékařských nebo technických. Existuje i celá řada dalších hledisek, podle nichž je možno systém pedagogických disciplín utřídit.

Použitá literatura

- Jůva, V. sen.; Jůva, V. jun. *Úvod do pedagogiky*. Brno: Paido, 1995 (1999). ISBN 80–82931–06-0.
- Jůva, V. et al. *Základy pedagogiky*. Brno: Paido, 2001
- Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80–7178–170-3

